

ANDOLIN EGUZKITZA

LITERATURAZ ZENBAIT BERRI ETA GOGOETA

Euskal literaturaz berba egiteak 1997ko Euskal Herrian sendimendu kontrajarriak adieraztera behartzen du norbera, alde batetik literatura gero eta garatuago, sendoago eta mardulago ikusten den neurri berean, oraindino, literaturaren beraren ikuspegitik, nahiko herri eta gizarte desegituratua aurkitzen dugulako: idazleak ia presentziarik ez daukan gizartea da gurea, bere lanaz ezin bizi daitekeen idazleriaz hornitua eta handaze idazleak bere funtziorik behinena betetzen ez dueneko gizartea, hots, mitogintzaren sortzailea izatea eta era berean gizarte horri nortasuna emakeran parte hartzaile nagusia.

Eta datu ilunekin hasteko —oroimenean gero argiek iraun diezaguten— guztien erakusgarria eta beste hainbesteren iturburua den euskal idazleak gure gizartean daukan presentzia txikia aipatu gura nuke oroz lehen. Adibidez, Galeuzca biltzarra egin berri dugularik, nik dakidala, *Egunkaria* eta *Egin*-en argitaratu denetik aparte (lehenengoan batez ere) ezer guti agertu da Euskal Herriko eguneroko idatzietan (Iparraldeko *La Semaine du Pays Basque* deritzon artikulua bat agertu da). Esate baterako, Aingeru Epaltzak *Tigre Ehizan* eleberriarekin Eusko Jaurlaritzaren literatur saria irabazi berri du, eta Nafarroako Gobernuak lehendakariak, Miguel Sanz jaunak, Aingeru ikusi eta ez du bere burua zoriondu beharrean aurkitu. Aurtun, kasu batez, argitaratu diren liburuen bizpahiru aipatzeko eskatuko bagenie gure agintari politiko gehienoi, izerditan blai geratuko lirake, hotzikararen hotzikaraz. Eta amaitzeko azkenez, mundu osoko literaturaren merkatu nagusiak, irakaskuntza ertaineko ikasleenak, gurean ez duela ia funtzionatzen aipa genezake, euskal hizkuntza eta literaturaren irakasle askok eta askok bere funtzioa betetzen ez dutelako: irakurzaletasunaren pizleak izatearena. Arrazoia agerian dago. Euren arikako askok, oraindik ere erdaraz ikasi duelarik, ez du euskaraz ia literaturarik irakurtzen eta erdaraz, edozein dela erdara hori, ezer gutxi. Eta horrela segi genezake soka amaigabe bat sortuz.

Agerian dago, euskal idazleak, salbuespenak salbuespen, ez dauka presentziarik euskal gizartean. Eta argi dago, egun, hogeidazle kalitateko erraz aipa ditzakeela edonork, alegia, Bernardo Atxaga, Joseba Sarrionandia edo Anjel Lertxundi eta Koldo Izagirrekin batera mundu osoan zehar Euskal Herriaren koloreak burgi eta harro erakuts litzaketenak batere beldurrik gabe.

Eta idazlearen presentzia publiko horren faltak gorpil zoroa apurtzeko ahalbide guztiak mozten ditu. Ezezaguna denez, eta ezezagun den neurrian, euskal idazleak ez baitu euskal merkaturuan behar beste saltzen literaturaz bizi izateko; ez zaizkio obrak erd a retara itzultzen eta sendotasun ekonomikoaren bideak irekitzen, eta beraz idazkuntzan segitzeak berez den zailaz gain, ahalegin soberakin eta maitasun bereziak eskatzen dizkio, asko eta asko erabiltzeko prest ez daudenak. Beste era batera esanda, euskaltzaletasunaren gorpulean dabil, ez profesionaltasunaren estrata eta bidezidorretan.

Baina aipaturikoak egia izanik ere, ez dira guti bidea eginez goazela segurtatzen dizkiguten zantzuak. Hona hemen aipatu beharreko batzuk:

1) Euskadi sariak lehenengoz, sari sendoa izateaz gain (bi milioi pezeta), milioi erdi gehiago ematen dio irabazleari sari-tutako obra erdara batera itzul dezan, eta beste milioi erdi bat bere obra osoaren katalogo bat presta dezan Europako erdara nagusietan. Eta zorionak eman behar dizkiogu Eusko Jaurlaritzari, bide hori baita euskal idazleak munduan ezagunak izan daitezen daukagun bide bakarra, gurea hizkuntza txikia izanik, aukera gutxi baitaukagu itzuliak izateko.

Beharbada —agian esan beharko dugu— hau dateke itzulpen-politika sendo baten hasmenta apurra, euskal literatura bizi den egoera ezagututa, ausartago izan behar baitu Eusko Jaurlaritzak, hots, inbertsio handiagoa egin eta urtero, euskaraz argitaratu hamar libururik onenak gaztelaniara, frantse-sera, ingelesera eta alemanera itzuli horrek ekarriko lukeen gainbalioarekin, alegia, idazle gehiagok autonomia lortzea itzuliak izateko, eta beraz gero eta dependentzia txikiagoa izatea tankera horretako politiketatik. Euskal agintariek lehenengo pau-

soak egin behar dituzte bakarrik: horixe da eskatzen diegun bakarra. Horretarako faktore bi kontuan hartu behar dituzte, alde batetik eskatzen zaien ahalegin ekonomikoa oso txikia dela (hamar liburu lau hizkuntzatara itzultzea ez da lar 50 milioi pezetatik igaroko), eta bestetik bertoko erdaldunek behin eta berriro diotenaren eta sinesten edo sinetsi gurago dutenaren kontra, euskaldunok munduon euskaldun izateagatik garelako eza, ez hitzeko, sudur luzeko edo eta hazpegi markatuko garelakoan, h.d., Europako txoko honetan, oztopoak oztopo, eta gutiengotasun-konplexuak gutiengotasun-konplexu, geure hizkuntzari eutsi diogun herri txikia garelako, ez beste ezagatik.

2) Euskal literatur hizkuntza inoiz ez bezalako bultzada hartzen ari da, inoizko ahaleginik handiena egiten ari delako erdaretatiko itzulpenen bidez, dela literatura unibertsalaren egitasmoaren bidez, dela pentsamenduaren klasikoaren itzulzeko proiektuaren bidez.

Ez da hemen aipatu beharreko kontua, hain baita ezagun, zelan sortu diren mundu osoko literatur hizkuntza gehienak: itzulpenen bidez. Eta euskara ez da hor salbuespena izanen, oraingo idazle-belaunaldiak zelako literatur tradizio apur eta erkin jaso duen kontuan hartuta batez ere. Eta apur eta erkin diot, ez dugulako era naturalean jaso, eskolaren bidez alegia, Axularren prosa mirezgarria edo Oihenarten idazkera bihurria, edo Etxeberri Sarakoaren oldarra idazteko orduan Duvoisin kapitainaren aberastasun hesigabearekin. Hori guztio-ri, beharbada, ahalegin pertsonalez lortu dugu, ez baina munduko beste hizkuntza batzuetako hiztunek bezala eskolaren bidez eta halandaze jadanik osoturiko literatur hizkuntzaren bidez. Non egonen ginateke Axularrek loreturikoa gure literatur hizkuntzan dagoeneko sartuta balego, gure ondarean zati ezin utzizkoa izanen balitz?

Eta halaz ere bidea eginez goaz, eta literatur hizkuntza eta literatura bera ikaragarri aberastuz eta sendotuz.

3) Amaitzeko, Idazleen Elkarteko buru gisa, baina era berean ere santurtziarra naizelako, emaztea gure herritarra baitu (Anamari Urreztietia) eta euskaldun berria, Martin Ugalde aipatu

gurako nuke eta bere ohorean azken lerro hauek idatzi. Eta lerro hauek hari eskaini gure egoeraren onaren islada ere baita Martin Ugalde, idatzi egin duen literatur ibilbideagatik batetik (politikoa eta soziala alboetara utzi gabe) baina batez ere gaztelaniaz idazle ona izateko zena, eta dena, bere hizkuntzari fidel segitu duelako bestetik.

Askotxo dira oraino ere Euskal Herria dena —munduko beste herri txiki bat, ez gehiago, baina ez da gutiago ere— ontzat jo gura ez, eta euskaraz ezin idatz daitekeela teoriaz edo ekintzez defendatzen dutenak, salduko ez ei dutelako, ezagun eginen ez bide direlako eta euskaldunon hizkuntza gauza ez delako euren sorkuntzaren miresgarriari eusteko. Eta norberak kaiku aurpegia ote daukan itaundu behar dio bere buruari, pertsonaia horiek, erdara baten periferiako izatea aukeratu dutenek eurek, izugarrizko bekaitzaz begiratzen baikatuzte gure herrian sariak eta halako errespetu publiko apurra —goion aipatu bezain apurra— lortzen dugunean, eta batere lotsarik gabe euren zako «abantaila berak» eskatzen baitituzte eta indarrez demandatzen.

Eta Martin Ugalde ez da aldra horretakoa. Martin Ugaldek eutsi egin dio euskararen sorkuntzari, horretarako literaturaren historian gutxik egin duena egin behar izan badu ere, literatur hizkuntza bi erabili, biak egoki, zehatz eta goxo. Izan ere, kasurik ezagunenak Vladimir Nabokov eta Conrad dira, baina ez bata, ez besteak ez zuten ingelesez eta errusieraz lehenengoak, eta ingelesez eta polonieraz bigarrenak batera idatzi. Kronologikoki Nabokov-ek lehenengoz errusieraz idatzi zuen eta gero ingelesez, eta Conrad-en kasuan jakin ere ez dakit polonieraz idatzi ote zuen. Martinek, aldiz, bietan jarraitu du, eta bietan sendo. Ohorea berari!

ELIXABETE GARMENDIA

Arranoaren ikuspegia nahi luke batek, baina txantxangorriaren besterik izan ez, kulturgintzak urtebeteko epean eman-